

גל האלימות: זכויות האדם בעתות חירום

מספטמבר האחרון, הסכסוך שהתלקח עוד קודם לכן בירושלים המזרחית התרחב לתחומי ישראל. אירועי אלימות תכופים גבו קורבנות בישראל ובגדה המערבית, זרעו פחד וערערו את שגרת החיים. חובתה של ממשלת ישראל בעת הזו היא כפולה: עליה להגיב למציאות שנוצרה, ולשמור על הביטחון האישי של כל אדם, ללא קשר למוצאו; ובד בבד, לוודא כי כל פעולותיה שומרות על עקרונות היסוד של זכויות האדם, ובהם הימנעות מפגיעה בחפים מפשע, שימוש מידתי והולם באמצעי האכיפה שבידיה והקפדה על הליך הוגן. חובתן של רשויות המדינה להקפיד על זכויות האדם אינה מוגבלת למצבים של שגרה ושקט; זכויות האדם נועדו לשמור על כולנו גם בעתות חירום, כאשר הסכנה להפרתן והסכנה מהפרתן גדלות שבעתיים.

למרבה הצער, תגובתן של רשויות המדינה בתקופה קשה זו התאפיינה לעתים קרובות בנטייה לבחור באמצעים קיצוניים, בפגיעה לא נדרשת בזכויות ובחירויות, ובשימוש יתר בכוח. כך, בין היתר, החליטה הממשלה להתיר למשטרה להשתמש בכדורי "רוגר" נגד מידי אבנים ובאירועים של הפרות סדר גם בתוך ישראל ובירושלים המזרחית.¹ המשטרה והצבא הוציאו צווי הרחקה והגבלה מינהליים לעשרות פלסטינים וישראלים בגדה המערבית, בירושלים המזרחית ובישראל, תוך פגיעה קשה בזכות הליך הוגן.² בכמה מקרים עצרה המשטרה אוטובוסים של מפגינים בדרכם להפגנות בנצרת, תוך פגיעה לא מידתית ולא נחוצה בחופש הביטוי ובחופש התנועה.³ שר הפנים החל בהליכים לשלילת תושבות הקבע של פלסטינים מירושלים המזרחית, ואיים בשלילת אזרחותם של פלסטינים אזרחי ישראל שהיו מעורבים באירועי אלימות בשל "הפרת אמונים";⁴ צעדים אלה פוגעים בעיקרון שלפיו המענה לעברות הוא העמדה לדין, ובעיקרון שלפיו מעמד אזרחי הוא זכות יסוד מובהקת, ולא רישיון על תנאי שאפשר להפקיע כדי להעניש אדם.

נוכח מעורבותם של קטינים באירועים האחרונים, הציעו שרים וחברי כנסת שורה של שינויים בחקיקה ובנהלים הסוטים מעקרונות חוק הנוער, שבבסיסו ההגנה על זכויותיהם של קטינים והכוונה לשקמם. בעוד החוק הקיים בישראל אינו מאפשר הטלת עונש מאסר על ילדים מתחת לגיל 14, משרד המשפטים מקדם כעת הצעה שתאפשר להטיל עונש מאסר על קטינים בגילאי 12-14 בשל עברות של הריגה, ניסיון רצח או רצח (ריצוי עונש המאסר יחל בגיל 14, ועד אז ישהה הקטין במוסד סגור).⁵ אם השינוי יאושר, תהיה ישראל בין המדינות היחידות במערב המאפשרות הטלת עונשי מאסר על קטינים מתחת לגיל 14. כמו כן נקבע בחוק כי יישללו קצבאות מהורי קטין שהורשע בעברות ביטחון בזמן שהייתו במאסר, וכי תהיה סמכות לבית המשפט לנוער לחייב הורה של קטין שהורשע לשלם קנס, הוצאות משפט או פיצוי.⁶ חקיקה זו סוטה מאחד מעקרונות הבסיס של מערכת המשפט הישראלית ולפיו הורה לא יענש על מעשה ילדיו, והיא משקפת ענישה קולקטיבית.

¹ [ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי קיבלה פה אחד שורת החלטות במסגרת המאבק במידי האבנים בירושלים](#), הודעה באתר משרד ראש הממשלה, 24.9.2015. כדורי רוגר מוגדרים כנשק אל-הרג, מכיוון שכמות אבקת השריפה הפחותה שבהם נועדה להפחית את עוצמת הפגיעה ולגרור לפציעות בלבד. אלא שבשנה האחרונה נהרגו בשטחים לפחות ארבעה פלסטינים מפגיעת כדור רוגר, בהם נער בן 12. ראו: אמיר בוחוט, [קצין בכיר: הרג הפלסטיני בן ה-12 באזור בית לחם - בשוגג](#), וואלה, 6.10.2015; אמיר בוחוט, [נשק אל-הרג? 4 פלסטינים נהרגו מירי "רוגר" בשנים האחרונות](#), וואלה, 6.10.2015.

² להרחבה ראו להלן, בפרק על הפרת זכויות האדם בשטחים הכבושים.

³ לפניית האגודה לזכויות האזרח למ"מ מפכ"ל המשטרה מ-12.10.15. ראו: [חסימות ועיכובים לא חוקיים של אוטובוסים בדרכם להפגנות](#), הודעה באתר האגודה, 14.10.2015.

⁴ עומרי אפרים, [סילבן שלום: לשלול מעמדם של שני מחבלים](#), ynet, 9.10.2015. לפניית האגודה לזכויות האזרח לשר הפנים, 13.10.2015, <http://bit.ly/1SpdUWb>.

⁵ ניר חסון, [משרד המשפטים פרסם את התיקון לחוק שיאפשר לגזור מאסר על ילדים מגיל 12](#), הארץ, 18.11.2015. תזכיר החוק: <http://bit.ly/1XnuxrN>. ראו גם: [מאסר בפועל לנוער מתחת לגיל 14 – עמדת האגודה](#), הודעה באתר האגודה לזכויות האזרח, 10.11.2015.

⁶ יהונתן ליס, [הכנסת אישרה סופית: עונשי מינום למידי אבנים, קצבאות יישללו מהורי ילדים שיורשעו](#), הארץ, 2.11.2015; [חוק הנוער \(שפיטה, ענישה ודרכי טיפול\) \(תיקון מס' 20\), התשע"ו-2015](#).

בחסות המצב הביטחוני שבה ועלתה גם הצעת "חוק המישוש", שמבקשת לאפשר לשוטר לעכב אדם ברחוב ולבצע על גופו חיפוש פולשני מבלי שיש נגדו חשד כלשהו או שקיימת הצדקה אחרת, ושפותחת פתח עצום לחיפוש גופניים שרירותיים ומשפילים ולאפליה על רקע מוצא, לאום ועוד.⁷

אמנם חובתן של הממשלה ושל הכנסת לנקוט אמצעים אפקטיביים להתמודדות עם אירועים קשים, אולם יש למצוא את הדרכים לעשות זאת מבלי לסטות באופן כה חד מעקרונות היסוד של הדין הפלילי, ותוך הקפדה על עקרונות המידתיות והסבירות.⁸ יש לזכור כי תיקוני חקיקה כאלה, המתקבלים בחופזה בתקופות סוערות, נשארים בספר החוקים גם לאחר שהמתיחות שוכתה, ומכרסמים בזכויות האדם ובהגנות המוענקות במדינה דמוקרטית לחשודים ולנאשמים, בעיקר קטינים.

באווירת הפחד והאלימות שהשתלטה על המרחב הציבורי, התבטאויותיהם של אישים ושל נבחרי ציבור תרמו לעתים לליבוי האש במקום לנסות להרגיעה, ואף עודדו בגלוי חריגה מהדין. כך למשל, השר לבטחון פנים, גלעד ארדן, אמר כי "כל מחבל צריך לדעת שהוא לא ישרוד את הפיגוע שהוא עומד לבצע";⁹ חבר הכנסת יאיר לפיד אמר כי "צריך לירות כדי להרוג במי שמוציא סכין או מברג או מה שלא יהיה";¹⁰ ניצב משה אדרי, מפקד משטרת מחוז ירושלים, הצהיר כי "כל מי שדוקר יהודים או פוגע בחפים מפשע – דינו להייהרג".¹¹ חלק גדול מאמצעי התקשורת התגייסו לקדם גישה דומה, והגורמים שאמורים לפקח על פעילות המשטרה – הפרקליטות והמחלקה לחקירות שוטרים – נאלמו דום אל מול הדברים. בראשית אוקטובר קרא ראש עיריית ירושלים ניר ברקת לאזרחים לשאת נשק.¹² השר לביטחון פנים הודיע כי יינתנו הקלות בקבלת נשק,¹³ ובעקבות זאת חלה עלייה מטאורית בבקשות לרישיון נשק – מכ-100 ביום לכ-3,000 ביום.¹⁴ אולם ריבוי כלי נשק במרחב הציבורי אינו ערובה להגברת הביטחון, שכן הוא מגביר גם את הסכנה לשימוש נמהר בנשק, ויש לו השלכות ארוכות טווח מסוכנות ואלימות.¹⁵

שלהוב היצרים הטבעי של תקופה כזו, יחד עם אמירות הקוראת באופן מפורש לנקום בדוקרים או בחשודים בדקירה על ידי הריגתם, הכין את הקרקע ללינץ' המזעזע שבוצע בתחנה המרכזית בבאר שבע, שבו נרצח מבקש מקלט אריתראי שנחשד כמפגע.¹⁶ אירוע זה, שנחרת בתודעה הציבורית, לא היה היחיד: במקרה אחר בעט אזרח יהודי בראשה של אישה ערבייה שנראתה לו חשודה, בעודה שוכבת על הרצפה וידיה מוחזקות מאחורי גבה,¹⁷ ובתחילת נובמבר התרחשו ניסיונות לינץ' באנשים שדקרו אזרחים בראשון לציון ובנתניה.¹⁸ חשוב להדגיש כי בכל המקרים אין מדובר באזרחים שניסו למנוע את התרחשותו של מעשה אלימות ולהציל חיי אדם, אלא במצב שבו החשודים כבר נתפסו ונוטרלו, ולא היוו סכנה לאיש – כלומר באלימות שהמניע לה הוא נקמה. חיזוק לכך נמצא בסקר של המכון הישראלי לדמוקרטיה

⁷ לעמדת האגודה לזכויות האזרח ראו: [חוק המישוש הוא ניצול ציני של המצב הביטחוני](#), 18.10.2015. בעקבות לחץ ציבורי ופעילות האגודה נדחתה ההכרעה לעת עתה. ראו: [הישג ראשון במאבק נגד חוק המישוש](#), הודעה באתר האגודה, 11.11.2015.

⁸ להרחבה על הבעייתיות של חלק מהאמצעים וההצעות שעלו בתקופה זו ראו: [תגובת הרשויות הישראליות לסבב ההסלמה הנוכחי: חשיבות השמירה על זכויות אדם בזמני חירום](#), האגודה לזכויות האזרח, אוקטובר 2015, <http://bit.ly/1LGIPZA> (להלן: "תגובת הרשויות הישראליות לסבב ההסלמה הנוכחי").

⁹ [השר גלעד ארדן: "כל מחבל צריך לדעת שהוא לא ישרוד את הפיגוע שהוא עומד לבצע"](#), fm103 - רדיו ללא הפסקה, 12.10.2015.

¹⁰ [לפיד: "צריך לירות כדי להרוג במי שמוציא סכין או מברג או מה שלא יהיה"](#), הארץ, 11.10.2015. ראו גם: [ח"כ מיני לוי לאולפן ynet: "צריך לירות במחבלים כדי להרוג"](#), 15.11.2015.

¹¹ משה שטיינמץ ואח' [קצין צה"ל נפצע בינוני-קשה בעימותים עם פלסטינים בקריית ארבע](#), וואלה, 11.10.2015 (תחת הכותרת: 11:45 מפקד מחוז ירושלים: "הפוגע ביהודים דינו להייהרג").

¹² יוסי אלי, [ברקת קורא לתושבים לשאת את נשקם האישי: "מכפיל כוח"](#), 8.10.2015.

¹³ עומרי אפרים, [על רקע המצב: הקלות בקבלת רישיון נשק](#), ynet, 14.10.2015.

¹⁴ זוהר שחר לוי, [מספר הפניות לקבלת נשק עלה מ-100 ל-3,000 תוך ימים ספורים](#), כלכליסט, 18.10.2015.

¹⁵ להרחבה ראו עמדת קואליציית הארגונים "האקדח על שולחן המטבח", המאגדת 13 ארגוני נשים וחברה אזרחית, ובהם האגודה לזכויות האזרח: [יותר נשק יוביל ליותר סכנה](#), הודעה באתר האגודה, 15.10.2015.

¹⁶ יניר ינגה, ["שבור לו ת'ראש": האריתראי שנחשד כמחבל נורה וספג מכות](#), וואלה, 18.10.2015; אלמוג בן זכרי, [הפרקליטות צפויה להעמיד לדין את ארבעת המשתתפים בלינץ' באריתראי בבאר שבע](#), הארץ, 28.10.2015.

¹⁷ שרון פולבר, [בית המשפט הורה לעצור אדם שתועד מכה ערבייה שנחשדה כמחבלת](#), הארץ, 20.10.2015.

¹⁸ אבי אשכנזי ויקי אדמקר, [ניסיונות הלינץ' במחבלים: "אם לא היו שומרים עליו, היו הורגים אותו"](#), וואלה, 3.11.2015; לי ירון, [הוארך ביממה מעצרו של החשוד שתקף בקרש את המחבל בנתניה](#), הארץ, 3.11.2015.

ואוניברסיטת תל אביב, שבו הסכימו 53% מהנשאלים היהודים עם המשפט "יש להרוג כל פלסטיני שעשה פיגוע במקום, גם אם הוא נתפס וברור שאינו מסכן יותר את הסביבה".¹⁹ יש לציין כי הרשויות נוקטות בהליכים נגד התוקפים באירועי הלינץ', וכי בכירי המשטרה השתדלו לאחרונה להבהיר לציבור שאין לקחת את החוק לידיים. כך, מפקד מרחב השפלה, תת ניצב יהודה בן עטר, הודיע כי "אנשים שינסו לבצע לינץ', אנחנו נזמן אותם לחקירה ונמצה איתם את הדין",²⁰ ומפקד מחוז מרכז, ניצב מוטי כהן, אף ציין כי באופן אבסורדי נעשה קשה יותר לשמור על מחבל מההמון מאשר על ההמון מהמחבל.²¹

תופעה חמורה נוספת היא ירי על מנת להרוג שביצעו אנשי כוחות הביטחון בפלסטינים שפגעו בישראלים או שנחשדו בכך, בנסיבות שבהן לא הייתה הצדקה לכך על פי הוראות הפתיחה באש. מדובר בשורה של מקרים שתועדו ופורסמו, ושהם עולה חשש שנבחרה דרך ההתמודדות החמורה ביותר, ובהתאם גם התוצאה הייתה קטלנית למרות שלא היה הכרח בדבר. במקרים שבהם החשודים בתקיפה היו יהודים – לא נורה איש מן החשודים (למעט צעיר יהודי שנחשד כפי הנראה כפלסטיני).²² בחינה של סרטוני וידאו שהופצו באינטרנט מעלה חשד כי במקרים מסוימים פעלו כוחות הביטחון שלא לפי הוראות הפתיחה באש, וכי בוצע ירי בשעה שהחשודים לא היוו סכנה. כך במקרה של פלסטינית אזרחית ישראל, שנחשדה בניסיון לדקור אזרחים בתחנה המרכזית בעפולה. היא נורתה כשעמדה ללא תנועה ובידה סכין, ולא נראה כי נעשה כל ניסיון לעוצרה לפני הירי.²³ למרות שנקבע כי לא ניסתה לדקור איש, מסתמן כי אנשי כוחות הביטחון שירו בה לא יועמדו לדין.²⁴ מקרה שני הוא הריגתו של צעיר פלסטיני שעל פי החשד דקר נער יהודי בירושלים. בסרטון נראה החשוד מסתובב הלך ושוב וילידו כוח משטרה, ונשמעות קריאות מהקהל "תירה בו, תירה בו" וקללות. על פי הסרטון נראה כי הוא נורה כשלא היה קרוב לאיש ולא היווה סכנה.²⁵ גם בשני מקרים בסוף נובמבר, שבהן נהרגו נערות שנחשדו בדקירה ונפצעה קשה חשודה נוספת, עלה החשש שהמעורבים, אזרחים ואנשי כוחות הביטחון כאחד, פעלו שלא כדין.²⁶ אין חולק על חומרתם של האירועים ועל הצורך להגן על הציבור מפני דקירות והתקפות אחרות. אלא שנראה כי במקרים רבים מדי, במקום לפעול באופן ההולם את אופיו של כל אירוע, שוטרים וחיילים מיהרו לירות על מנת להרוג. היועץ המשפטי לממשלה עמד לאחרונה על חשיבות ההקפדה על הוראות הפתיחה באש דווקא בתקופות מתוחות: "אין ספק כי יש לעשות כל הניתן על מנת למנוע פגיעה בחיי אדם, וכך ראוי ומצופה שיפעלו אנשי המשטרה וגורמי הביטחון האחרים", כותב היועץ. "לצד זאת, יש להקפיד כי הפעולה הננקטת למניעת פגיעה בחיי אדם לא תוביל בעצמה לפגיעה בשלמות הגוף ובחיים, מעבר לנדרש בנסיבות העניין. מכך עולה כמובן, ששימוש בירי לאחר שכבר נמנעה הסכנה לשלמות הגוף או לחיי אדם, יהווה חריגה מהוראות הדין".²⁷

בתקופה המתוחה של השבועות האחרונים, לאזרחי ישראל הערבים נכונה התמודדות כפולה. כמו שאר האזרחיות והאזרחים, הם חוששים לחייהם ודואגים לקרובי המשפחה ולחברים. נוסף על כך, הם חווים

¹⁹ אריק בנדר, [סקר: למעלה מ-50 אחוזים מהישראלים בעד ביצוע לינץ' במחבלים מנוטרלים](#), מעריב, 7.11.2015.

²⁰ מדד השלום לחודש אוקטובר 2015 באתר המכון הישראלי לדמוקרטיה: <http://bit.ly/1R1fwHR>.

²¹ [ניסיונות הלינץ' במחבלים: "אם לא היו שומרים עליו, היו הורגים אותו"](#), ה"ש 18 לעיל.

²² [מפקד מחוז המרכז: נעשה קשה יותר לשמור על המחבל מלסיים את האירוע](#), גלי צה"ל, 3.11.2015.

²³ אפרת פורשר, יהודה שלזינגר וליילך שובל, [תיעוד התקרית בה נורה בשגגה יהודי שנחשד כמחבל](#), ישראל היום, 22.10.2015.

²⁴ [תיעוד: האירוע בתחנה המרכזית בעפולה](#), <http://bit.ly/1jFAppd8>.

²⁵ שרון פולבר, נעה שפיגל וג'קי חורי, [הפרקליטות: תושבת נצרת שנפפה בסכין בעפולה לא התכוונה לבצע פיגוע](#), הארץ, 28.10.2015.

²⁶ ג'ון בראון, [סרטון חדש: שוטר ירה למוות בפאדי עלון למרות שלא היווה סכנה לאף אדם](#), שיחה מקומית, 9.10.2015.

²⁷ [לחקור חשד שהריגתו ופציעתו של חשודות בדקירה נעשתה שלא כדין](#), הודעה באתר האגודה לזכויות האזרח, 25.11.2015. ראו גם: עמרי מניב, אלון בן דוד וצבי יחזקאלי, [במשטרה מגבים את החבלן שירה פעמיים במחבלת ב-פ](#), ["סבר שהיא לא פגועה משמעותית"](#), nana10, 23.11.2015.

²⁷ תשובת היועץ המשפטי לממשלה מתאריך 26.10.2015 לפניית האגודה לזכויות האזרח מתאריך 12.10.2015. הפנייה והתשובה באתר האגודה: <http://www.acri.org.il/he/35830>. ראו גם: שרון פולבר, [וינשטיין: ירי בחשודים](#)

[בטרור שכבר אינם מסוכנים מנוגד להוראות הפתיחה באש](#), הארץ, 27.10.2015; טובה צימוקי, [וינשטיין: "לנקוט אמצעים נגד מי שיפגע במחבל מנוטרל"](#), ynet, 6.12.2015.

הדרה בחיי היומיום: במקום עבודתם, במוסדות חינוך ובמרחב הציבורי. לצד מעשי האלימות שביצעו פלסטינים כלפי יהודים, דווח גם על מקרי פגיעה של יהודים בערבים (או ביהודים בעלי חזות מזרחית שנחשדו כערבים),²⁸ ואף על "מסע ציד" מאורגן של פעילי ארגון להב"ה וארגונים נוספים.²⁹ על עוצמת החששות אפשר ללמוד מסקר שנערך לאחרונה, ושב 53.5% מהאזרחים הערבים העידו על שינוי בדפוסי החיים שלהם בעקבות אירועי האלימות האחרונים, לעומת 35% מהאזרחים היהודים.³⁰ כמו בשנה שעברה, בעת מבצע "צוק איתן", גם השנה החלו מעסיקים לנקוט בסנקציות נגד עובדות ועובדים, בעיקר ערבים, בשל התבטאויותיהם ברשת. כך למשל פורסם כי עובד ערבי פוטר מעבודתו בבית החולים הדסה לאחר שפרסם בפייסבוק פוסט תמיכה במפגע,³¹ וכי חברת מזון גדולה מנטרת את עמודי הפייסבוק של עובדיה הערבים ו"במידה ויש עובד שיכול להיות בעייתי" מדווחת למשטרה ולשב"כ.³² בהקשר זה חשוב לציין, כי חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה אוסר על מעסיק להפלות עובד או עובדת בשל השקפה או בשל התבטאות, אלא אם אלה פוגעים בתפקודם. ככלל, למעסיק אין אחריות על התבטאויות של עובדים בחייהם הפרטיים מחוץ למקום העבודה, ואסור לו לבלוש אחריהם או להתערב בחייהם מחוץ למקום העבודה באמצעות סנקציות.³³ אם באמירות המתפרסמות ברשת חברתית יש מידה של הסתה – למשל קריאה ברורה לאלימות – אפשר להגיש נגד העובד תלונה במשטרה, ומתפקידה להכריע אם מדובר בעניין פלילי.

במקרים אחרים ננקטו צעדים נגד אזרחיות ואזרחים ערבים – בעבודה, במוסדות חינוך ובמרחב הציבורי – רק בשל היותם ערבים. כך למשל, ראש עיריית קרית ביאליק הנחה את אנשי השיטור העירוני ומחלקת הפיקוח לבדוק תעודות זהות של עובדים באתרי הבנייה בעיר,³⁴ במספר ערים, כגון רחובות ונס ציונה, הוחלט למנוע את כניסתם של עובדים ערבים למוסדות חינוך בעיר;³⁵ ובראשון לציון השביתו הורים את הלימודים באחד מבתי הספר בשל המצאותם של פועלים ערבים באתר בנייה סמוך.³⁶ כמו כן דווחו מספר מקרים שבהם נוסעים ערבים הורדו מאוטובוסים, מכיוון שנחשדו כמחבלים.³⁷ בבדיקה מדגמית של חדשות 2 בשורה של מסעדות, אף אחת מהן לא הסכימה לזמן אדם ערבי לריאיון עבודה, בעוד שאדם יהודי שהתקשר למסעדות שעה קלה לאחר מכן נענה בחיוב.³⁸ יודגש כי על פי חוק, אסור לפגוע בעובדים ולפטרם בשל מוצאם ושיוכם הלאומי. אולם חשוב מכך – אסור שהפחד והדאגה יובילו להוקעה ול"סימון" של ציבור שלם ולפרקטיקות משפילות ומפלות. ככל שיש להגביר את נהלי האבטחה במוסדות חינוך או במקומות אחרים, יש להחילם על כלל העובדים או הציבור.

²⁸ ראו למשל: אילנה קוריאל, רענן בן צור וחסן שעלאן, [פיגוע יהודי: דקר 4 ערבים בדימונה; לינץ' בערבי בנתניה](#), ynet, 9.10.2015; תמיר סטיינמן, ["בעטו בי כמו בכדורגל, כמעט הרגו"](#), mako-החדשות2, 9.11.2015; החשוד המיידי: תמר דרסלר, [יהודים בעלי חזות מזרחית הפכו למטרה בתוך גל הטרור](#), מעריב, 14.10.2015.

²⁹ משה שטיינמץ יוסי אלי, [מאוחדים על טהרת השנאה: ציד הערבים של להב"ה ולה פמיליה](#), וואלה, 9.10.2015; חיים הר-זהב, [ציד אדם הלילה בירושלים: הצועדים שאלו עוברי אורח מה השעה, כדי לשמוע אם יש להם מבטא ערבי](#), המקום הכי חם בגיהנום, 9.10.2015.

³⁰ [סקר: למעלה מ-50 אחוזים מהישראלים בעד ביצוע לינץ' במחבלים מנוטרלים](#), ה"ש 19 לעיל.

³¹ רויטל בלומנפלד, [עובד בית חולים פוטר לאחר שפרסם בפייסבוק דברי תמיכה במחבל](#), וואלה, 11.10.2015.

³² עדי דברת-מזריץ, [מנהלים ברשתות שיווק: "בודקים עמודי פייסבוק של עובדים ממזרח ירושלים - ומדווחים למשטרה"](#), TheMarker, 14.10.2015.

³³ להרחבה: [בין הסתה להשתקה של עובדים ועובדות](#), דף מידע באתר האגודה לזכויות האזרח, אוקטובר 2015.

³⁴ נעה שפיגל, [ראש עיריית קרית ביאליק: לבדוק תעודות זהות באתרי בנייה בעיר](#), הארץ, 12.10.2015; פניית האגודה לזכויות האזרח לראש העיריה, 13.10.2015: <http://www.acri.org.il/he/35978>.

³⁵ דנה ירקצי, [עיריית רחובות הורתה לאסור כניסה של בני מיעוטים למוסדות חינוך](#), וואלה, 18.10.2015; ירדן סקופ, [בשל המצב הביטחוני: עיריית מרחיקות עובדים ערבים מבתי ספר](#), הארץ, 18.10.2015.

³⁶ דנה ירקצי, [הורי התלמידים חששו מהפועלים הערבים - והחליטו להשבית את הלימודים](#), וואלה, 21.10.2015.

³⁷ אלמוג בן זכרי, [סטודנטית ערבייה שנחשדה כמחבלת הורדה מאוטובוס בכביש 6 והושארה בצד הדרך](#), הארץ, 18.10.2015; פואת נסאר, [הנוסע הערבי נחשד כמחבל – לשווא](#), mako-החדשות2, 28.10.2015.

³⁸ מתן חצרוני וגאנם איברהים, [ערבי? "אנחנו לא צריכים מלצרים"](#), האזינו, mako-החדשות2, 27.10.2015.